

TAGGMAKRELL (*TRACHURUS TRACHURUS* LIN.)

Av

ARNE REVHEIM

Fiskeridirektoratets Havforskningsinstitut

INNLEDNING

Taggmakrell eller hestemakrell hører ikke til de mest alminnelige og tallrike i vår marine fiskefauna. Den ruver ikke i vår fiskeristatistikk, tvert imot må den nærmest vanligvis karakteriseres som anonym i vårt fiske. Ikke desto mindre er den å regne for en årvisst gjest i våre farvann. Oftest er den blitt fanget enkeltvis, men enkelte år kan det inntreffe at den her opptrer i større eller mindre stimer og kommer da inn i bildet i våre fiskerier. Dette har til en viss grad funnet sted i år, idet en del snurpefangster med taggmakrell er ført inn fra Nordsjøen. Det skal være tatt rene fangster taggmakrell på om lag 2 600 hektoliter, ja endog mer, i siste halvdel av august og i begynnelsen av september.

Det kan derfor gjerne ha sin interesse å fortelle litt om taggmakrellens biologi — og hva den brukes til.

Følgende fremstilling bygger i det vesentlige på opplysninger hentet fra forskjellige håndbøker og oppslagsverk om fisk og fiske, dels fra enkelte spesialavhandlinger vedrørende undersøkelser over taggmakrellen.

UTBREDELSE

I våre farvann er taggmakrellen i utkanten av sitt nordlige utbredelsesområde. Forandringer bl. a. i de hydrografiske forhold kan derfor føre til at den enkelte år kan få en økt masseutbredelse her nord, eller det kan føre til en mer sparsom opptreden her nord. I europeiske farvann forekommer den fra Svartehavet, i Middelhavet, langs kontinentet og rundt De Britiske Øyer og vestover til Island. Fra Nordsjøen trekker den inn i Skagerak og Kattegat, mer sjelden også inn til den vestre del av Østersjøen. Langs norskekysten er den funnet nord til Nordland, i 1951 skal det også være tatt noen få taggmakrell på Nordbanken.

Enkelte år opptrer yngre taggmakrell i store stimer i våre fjorder. Det berettes således at det i 1862 ble tatt hele båtladninger taggmakrell på strekningen Stavanger—Bergen fra juni måned og ut i september. Den gangen var den heller ikke særlig alminnelig her. Den ble tatt med not, og størrelsen av taggmakrellen ble anslått som lengden av en tre-års makrell og var ellers feit som en høstmakrell. I 1930 var det så meget taggmakrell i enkelte fjorder på Vestlandet at det ble overveiet å legge den ned

hermetisk. I 1948 var der også, bl. a. i Nordfjord, mye taggmakrell, 10—12 cm lange, oppblandet i brisling-steng. Men taggmakrellens hovedutbredelse finnes i sør-europeiske farvann, særlig i Middelhavet, og lenger sør er den meget alminnelig langs vestkysten av Afrika.

I Stillehavet skal finnes en meget nærstående art som muligens er identisk med den som opptrer her i norske farvann. For øvrig er denne familie med sine om lag 150 arter å finne i nesten alle tropiske og tempererte hav.

BESKRIVELSE

Taggmakrellen kan muligens minne noe om en makrell, men tilhører en egen familie, Taggmakreller, latin *Carangidae* (fig. 1). Karakteristisk for taggmakrellen er at den har en rad med høye plateformete skjell langs sidelinjen. På disse platene er det en kjøl som bakerst ender i en spiss eller tagg, og disse taggene er spesielt kraftige på bakre del av kroppen. Skjellene for øvrig er små. Ryggen er farget mørk grønn, nærmest oliven, og sidene sølvhvite. Et bra kjennetegn er en svart flekk på bakre kant av gjellelokket.

GYTING OG UTVIKLING

Gytefeltene finner en mer eller mindre konsentrert i de områder hvor den er utbredt. Det kan nevnes at i Middelhavet gyter den i løpet av våren, utenfor Portugal—Spania kan gytingen ta til i februar og vedvare til mai og videre utover sommeren. Taggmakrellen markerer ved sin opptreden og utbredelse en mer sydlig karakter, men kan allikevel gyte lenger nord. I Nordsjøen og Skagerak finner en gytende taggmakrell fra juni til august. Eggene, som gytes pelagisk ved en sjøtemperatur på om lag 10°—12° C, måler knapt en millimeter i tverrmål og har en liten oljedråpe som holder dem flytende. De nyklekte

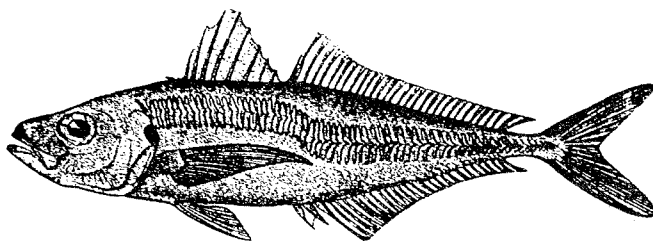

Fig. 1. Taggmakrell (*Trachurus trachurus* Lin.).
Illustrasjonen hentet fra ALF WOLLEBÆK (1924).

larver vil fra de er om lag 2,5 mm oppsøke brenne- maneter og holder seg nær disse eller under manetens neslebesatte tråder. På denne måte blir de sikret beskyttelse i en ellers utsatt periode av deres liv. Enkelte andre fiskelarver søker beskyttelse på samme måte. Taggmakrell-larvene kan drive med manetene til larvene er 3—4 cm lange. Da sier de takk for seg.

Taggmakrellen blir i sitt første leveår 9—12 cm, i sitt annet år 14—15 cm, og i sitt tredje 18—19 cm. Kjønnsmoden blir den i treårs-alderen ved en lengde på 19—23 cm. Vanlig blir den 30—40 cm lang, men den skal kunne oppnå en lengde på om lag 50 cm. Taggmakrellens alder kan bestemmes ved hjelp av dens otolitter og skjell, dels er det nyttet en knokkel (supra-occipitale), i kraniet.

Det tør være kjent at en del fisk kan «lage lyd». Hos taggmakrellen foregår dette ved at den skjærer tenner. Den lyden som fremkommer på denne måten, blir så igjen forsterket ved resonans fra svømmeblæren.

ANVENDELSE

Kjøttet skal smake godt, men faller gjerne litt tørt. Her i landet har den ikke vært særlig gjenstand for økonomisk anvendelse. Det skal, nærmest som en kuriositet, engang ha blitt hermetisert et par små partier taggmakrell her i landet. Det gjaldt importert taggmakrell og hermetisert på samme måte som for pir eller kuvl. I andre land hvor den er mer alminnelig, f. eks. i Spania og Portugal, er det vanlig å hermetisere den. I Sverige ble det under krigen markedsført noe taggmakrell, visstnok røkt, og produktet ble solgt under navnet «makrell-stør».

Den taggmakrellen som i år er ført til lands her fra Nordsjøen, er levert som industrifisk. Ved levering til sildoljefabrikkene er bl. a. fiskens fettinnhold av flere grunner viktig å få rede på. Slike analyser med hensyn på fett og fettfritt tørrstoff av taggmakrell er utført på flere partier i år ved Fiskeridirektoratets Kjemisk-Tekniske Forskningsinstitutt, og ved elskverdig imøtekommenhet fra ingeniør Villmark ved dette institutt har en fått tillatelse til å gjengi resultatene av disse analyser. De viser et fettinnhold varierende fra 14,1% til 16,3%; tallene for fettfritt tørrstoff varierer fra 19,3% til 20,7%.

FANGSTREDSKAPER

Den taggmakrellen som er tatt i våre farvann, er blitt fisket med snøre eller garn, brisling- eller mussanot og enkelte visstnok i trål. Som foran nevnt har en i år også fanget den med ringnot. I de land hvor den er mer alminnelig, f. eks. i Spania og Portugal, blir den tatt i drivgarn, trål og dessuten med fast-

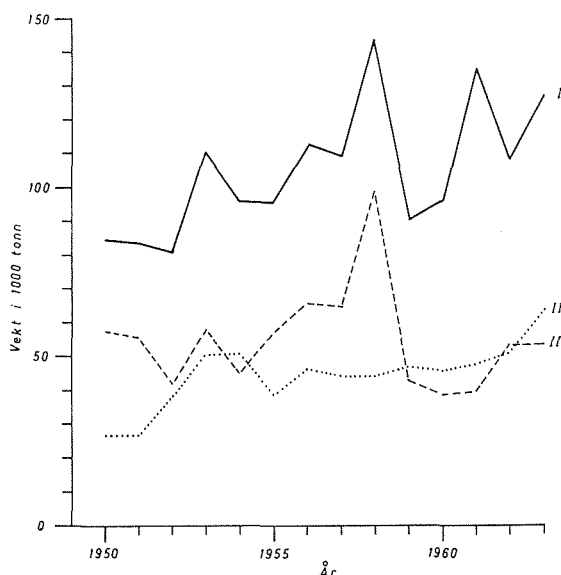

Fig. 2. Fangstutbytte av taggmakrell 1950—1963.
Kurve I: Total Europa. Kurve II: Total Portugal.
Kurve III: Total Spania.

stående nøter (en slags kilenøter, *madragues*, en liknende type som en lenger sør fisker størje med).

FANGSTUTBYTTE

Studerer en den europeiske fiskeristastikk (ANON 1953—1966), legger en merke til hvor viktig fisket etter taggmakrell er for Spania og Portugal (fig. 2). For årene 1950—1963 som er trukket frem her, finner en at disse to land alene har ilandført nesten det hele av fangstkvantumet for Europa, mellom 90 og 100%. Et unntak var 1961 da Sovjet fisket ca. 35% av totalen som det året var ca. 135 000 tonn. Ellers har i det nevnte tidsrom årsfangstkvantumet i europeiske farvann vekslet fra vel 80 000 tonn til vel 140 000 tonn. For å nevne Portugal har årsfangsten av taggmakrell der variert fra ca. 27 000 tonn til over 63 000 tonn i årene 1950—1963, og i samme tidsrom har det spanske utbyttet variert fra ca. 39 000 tonn til bortimot 100 000 tonn taggmakrell. For Angola og Sør-Afrika har årsfangsten vært oppe i 140 000 tonn. Til sammenlikning kan nevnes at det totale årlige fangstutbytte av taggmakrell i europeiske farvann har vært av noenlunde samme størrelsesorden som for makrellens vedkommende i europeiske farvann, — vel å merke før det norske kraftblokkfiske etter makrell tok til i Nordsjøen og Skagerak.

LITTERATUR

- ANON. 1953—1966. *Bull. statist. Pêch. marit.*, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48. Kbh.
WOLLEBÆK, A. 1924. *Norges Fisker*. Oslo 239 s.